

ALKALOIDY

Heterogenní skupina - více než 6000 látek

- bazické sloučeniny dominantně rostlinného původu (živočišné, houbové)
- obsahují dusík v heterocyklické struktuře (ne vždy)
- vykazují fyziologickou aktivitu (často jsou jedovaté)
- vykazují optickou aktivitu
- rozpustnost ve vodě je vysoká až prakticky nulová

Klasifikace: botanická ...X... farmakologická ...X... chemická

Podle výskytu a struktury:

- methylxanthiny, hypoxanthiny, puriny, pyrimidiny
- chinolinové alkaloidy
- alkaloidy koření
- glykoalkaloidy
- námelové alkaloidy
- pyrrolizidinové a chinolizidinové alkaloidy

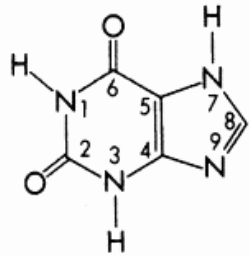

ALKALOIDY – ANALYTICKÉ METODY

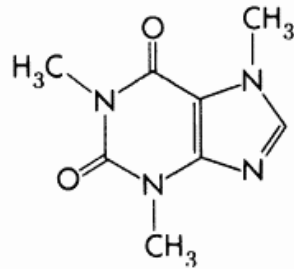
- izolační / preparativní – LSC, SPE, SPME, SFE, TLC, GPC, IEC
- identifikační metody (bio-prospekční) - UV, IČ (FTIR), Ramanova s.,
NMR, MS
- kvantifikační metody – TLC/UV (FLD), HPLC/UV, CZE/UV
  - GC/MS(FID, NPD), LC/MS
  - senzory (elektrochemické, enzymové)

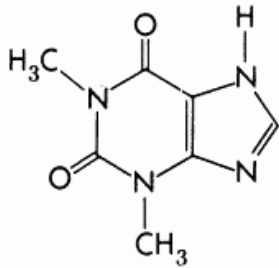
METHYLXATHINY

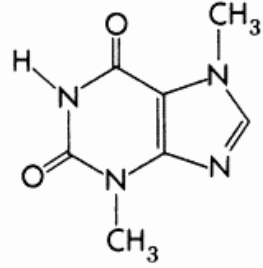
XANTHINE

CAFFEINE

THEOPHYLLINE

THEOBROMINE

Výskyt:

káva, čaj, kakaové boby,
ořechy kola, guarana, maté

Nápoje:

vodné výluhy, extrakty („energetické drinky“)

Obsahy:

50 - 250 mg/l nápoje (kofein)

Analytické postupy:

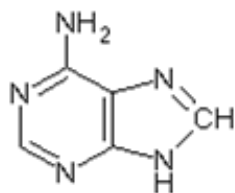
Extrakce: CHCl_3 , SF-CO_2 , alkoholy, voda, pufrý, SPME (PDMS/DVB), SPE (Si-C_{18})

Čištění: většinou ne, ředění (+ odplynění sonikací) nápojů, filtrace

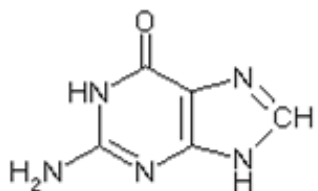
Kvantifikace: HPLC-UV, LC-MS, GC-MS/FID/NPD, UV, FTIR, Ramanova s.,
NMR ($^2\text{H}/^1\text{H}$), MS ($^{13}\text{C}/^{12}\text{C}$, $^{15}\text{N}/^{14}\text{N}$)

LOD: $\approx 0,1\text{-}1$ mg/l

PURINY, PYRIMIDINY, HYPOXANTHINY

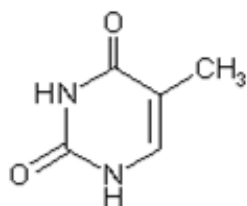
Adenine (A)

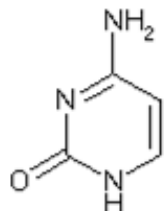
Guanine (G)

Výskyt:

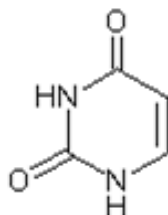
Maso, kvasinky(-nice)

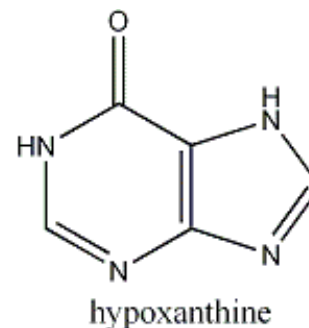
Thymine (T)

Cytosine (C)

Uracil (U)

hypoxanthine

Výskyt: Ryby, maso - hodnocení čerstvosti

Analytické postupy:

Extrakce: puriny/pirimidiny – enz. nebo kys. hydrolyza, odtučnění (n-hexan)

hypoxanthiny – CCl_3COOH , HClO_4 + neutralizace/fosf. pufr – pH 6,5-7,5

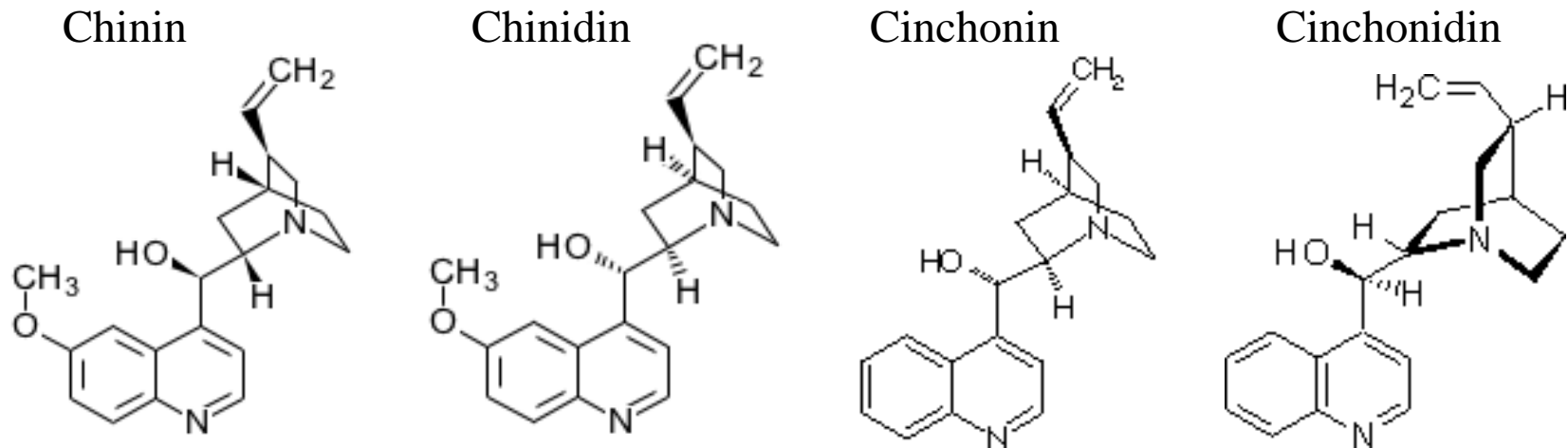
Čištění: srážení, centrifugace, filtrace

Kvantifikace: HPLC-UV (Si- C_{18} /IEC-CAX, 254 nm), LC-MS,

GC-MS/FID – TMS deriváty, CZE, O_2 enz. elektroda

LOD: ≈ 1 mg/l; 0,01-0,1 μM (amperometrická detekce)

CHINOLINOVÉ ALKALOIDY

Výskyt:

kůra chinovníku lékařského

Nápoje a farmaceutické využití (chinin):

typické hořké ochucovadlo - především nápoje, antimalarikum

Analytické postupy:

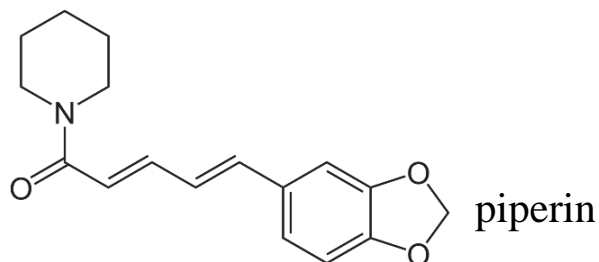
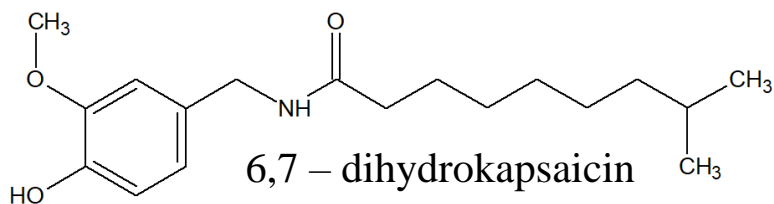
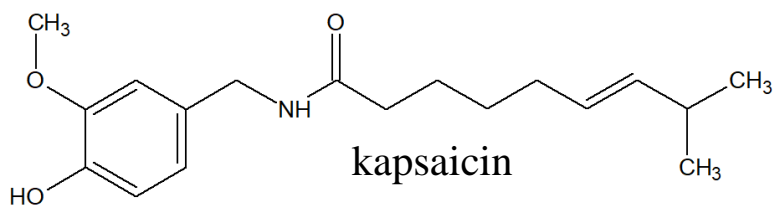
Extrakce: alkalizace (NaOH), CHCl₃, toluen, pufry

Čištění: ředění (+ odplynění sonikací) nápojů, filtrace

Kvantifikace: HPLC-UV, LC-MS, GC-MS/FID/NPD, UV, FLD

LOD: $\approx$ 0,1-1 mg/l ; kg

ALKALOIDY KOŘENÍ

Výskyt (kapsaicinoidy):

pálivá paprika – kapsaicin (kpc)
typické ochucovadlo, sl. antimikrobní účinky

Scovilleho stupnice:

Jednotka pálivosti - SHU

(Scovilleho Heat Unit; 15 SHU $\approx$ 1 ppm kpc)

15 000 000 – čistý kapsaicin, dihydro-kpc (subj. 16 mil. SHU)

2500-8000 – Jalapeno, Tabasco sauce

Výskyt:

pepř černý (různé úpravy)

typické ochucovadlo, dráždí nerv. soustavu,
sl. antipyretické účinky

Analytické postupy:

Extrakce: MeOH, EtOH, CHCl₃-Soxhlet; $\uparrow$ t, DI-SPME – H₂O (vzorek pod filtrem), SFE

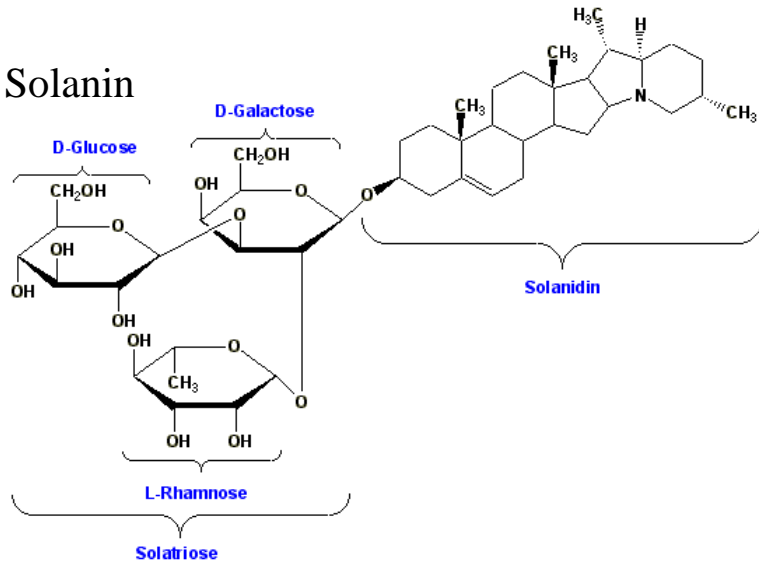
Čištění: centrifugace, filtrace, ředění

Kvantifikace: HPLC (Si-C₁₈)-UV/FLD, LC-MS, GC-MS (TMS i bez deriv.), MECC,
UV, FTIR, NMR

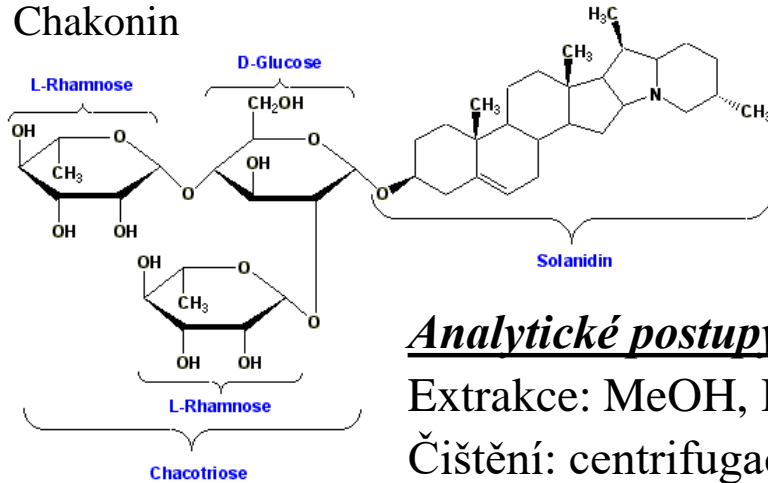
LOD: $\approx$ 0,01-1 mg/l ; kg

GLYKOALKALOIDY

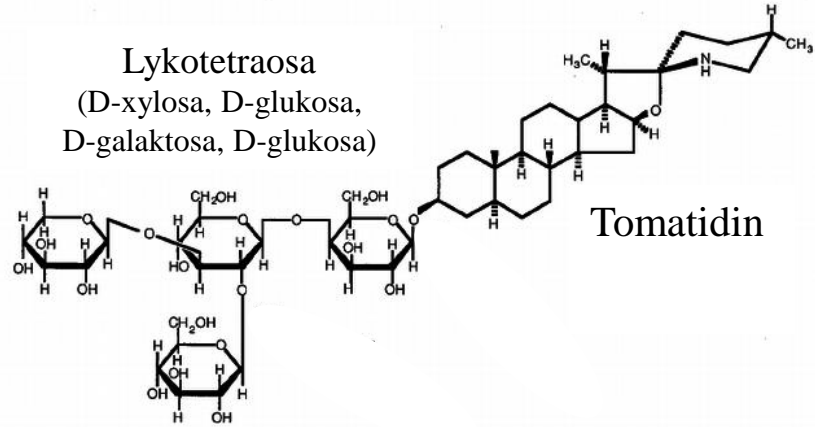
Solanin

Chakonin

Lykotetraosa
(D-xyloza, D-glukosa,
D-galaktosa, D-glukosa)

Výskyt a vlastnosti:

Steroidní alkaloidy

Rody *Solanum* a *Lycopersicon*

- brambory - MRL 200 mg/kg,
  - baklažány (lilky vejcoplodé) a rajčata
- Typická hořká chuť - vyšší dávky jedovaté (zelené části, nebezpečí pro zelené hlízy)

Analytické postupy:

Extrakce: MeOH, H₂O, ↑ t, hydrolýza HCl

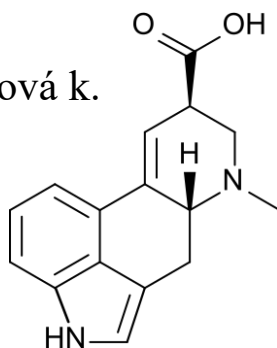
Čištění: centrifugace, filtrace, ředění

Kvantifikace: HPLC (Si-C₁₈, NH₂)-UV, LC-MS, GC-MS/FID (aglykony)

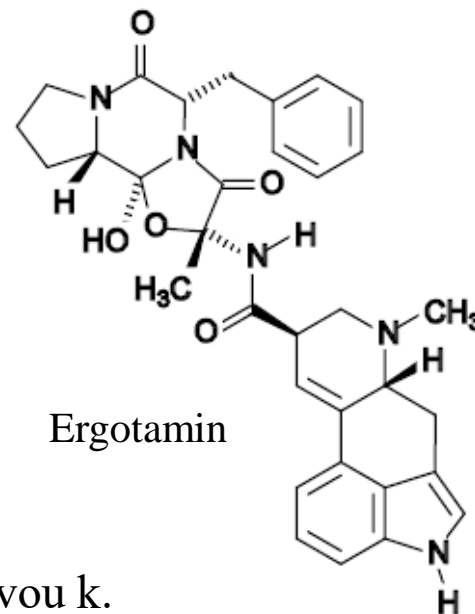
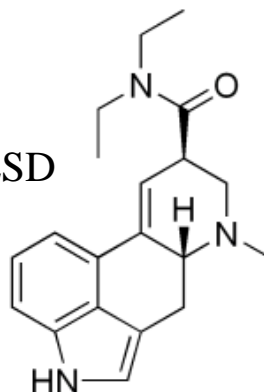

NÁMELOVÉ ALKALOIDY

Lysergová k.

LSD

Ergotamin

Výskyt a vlastnosti:

Peptidové alkaloidy, obsahují lysergovou k. a isolysergovou k.

Claviceps purpurea - *Paličkovice nachová* - parazit obilovin (námel - ergot)

Jedovaté - ergotismus (postižené končetiny, halucinace); medicínské použití

Analytické postupy:

Extrakce: EtAc, MeOH, ACN, pufrý – alkalizace, SPE, Imuno-SPE, d-SPE (QuEChERS)

Čištění: centrifugace, filtrace, ředění, SPE, d-SPE

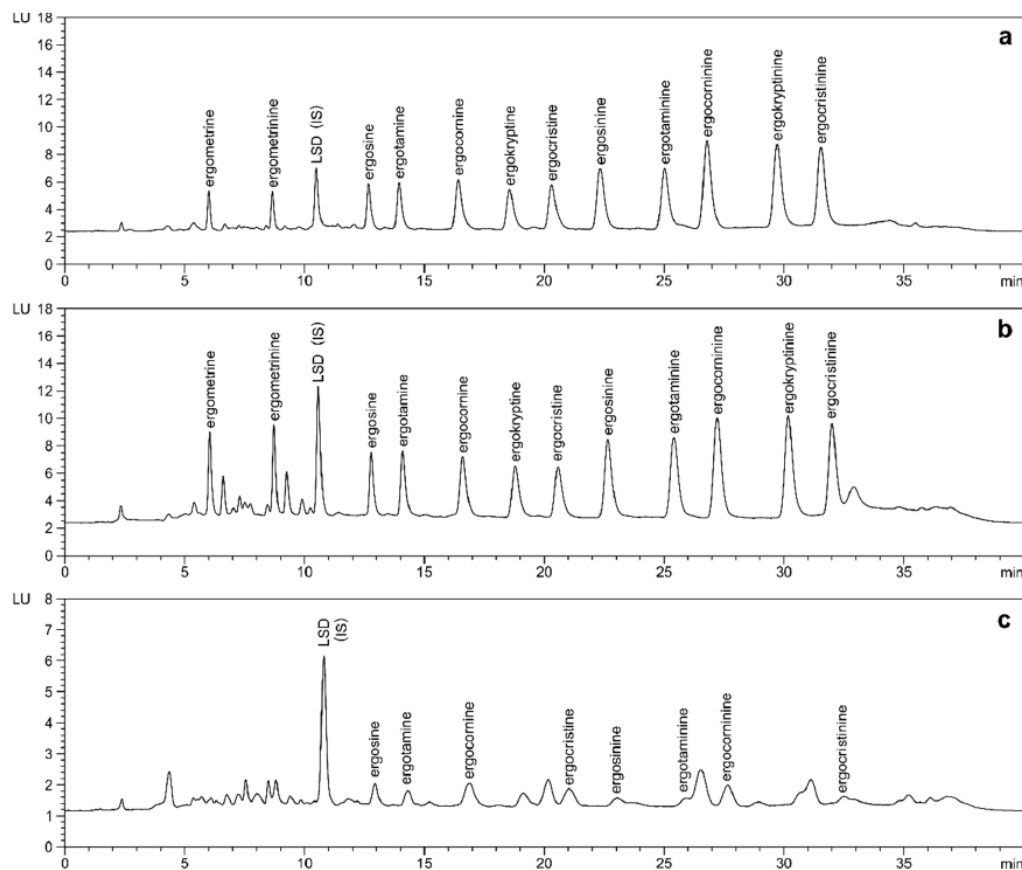
Kvantifikace: HPLC (Si-C₁₈, IEC)-FLD, LC-MS/MS

LOD: $\approx 0,1 \mu\text{g/l}$; kg

NÁMELOVÉ ALKALOIDY

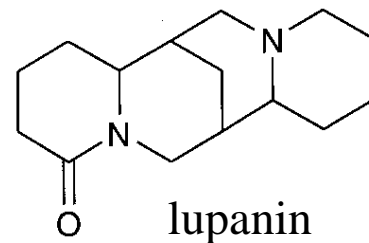
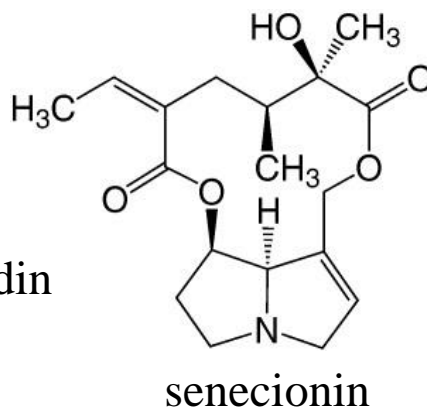
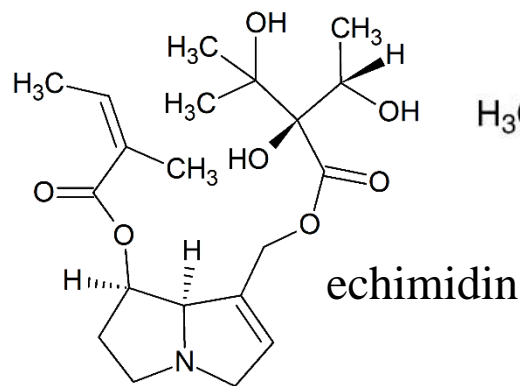
LC-FLD analýza námelových alkaloidů v rýžové mouce (a) pečivu (b) s přidavkem do 50 µg/kg každé sloučeniny a LSD (interní standard, IS) ve srovnání s přirozeně kontaminovanou rýžovou moukou (c); ergosin: 11.3, ergotamin: 10.9, ergocornin: 15.3, ergocristin: 9.2, ergosinin: 4.3, ergotaminin: 3.1, ergocorninin: 8.5, ergocristinin: 3.9 µg/kg. Separace na koloně Phenomenex Luna phenyl-hexyl (4.6 × 100 mm, 3.0 µm) s gradientem 0.02% H₂O + NH₄HCO₃ / MeCN.

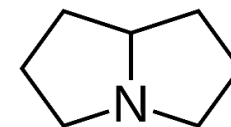
Holderied, I., Rychlik, M., Elsinghorst, P.W.: Optimized Analysis of Ergot Alkaloids in Rye Products by Liquid Chromatography-Fluorescence Detection Applying Lysergic Acid Diethylamide as an Internal Standard. *Toxins* (2019) 11(4) 184

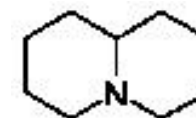
PYRROLIZIDINOVÉ A CHINOLIZIDINOVÉ ALKALOIDY

pyrrolizidin

chinolizidin

Výskyt a vlastnosti:

Léčivé rostliny - *kostival, podběl*; čaje – *příměsi nežádoucích bylin*; medy

Krmiva a příměsi krmiv: *starček přímětník (otravy skotu)*. *vlčí bob* - krmiva

Analytické postupy:

Extrakce: MeOH, ACN, pufrý – alkalizace, SPE, d-SPE (QuEChERS)

Čištění: centrifugace, filtrace, ředění, SPE, d-SPE

Kvantifikace: LC-MS/MS, GC-MS (TMS)

LOD: $\approx 0,01 \approx 0,1 \mu\text{g/l}$; kg